

СТЪПКА 2:

Доклад по направление

ИДЕНТИЧНОСТ

СЪДЪРЖАНИЕ

I. РЕЗЮМЕ	3
II. ВЪВЕДЕНИЕ	9
III. ПОДГОТОВКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	11
1. Уводни методически бележки	11
2. Разработени методически инструменти, чрез които беше осъществено търсенето	13
2.1. Стандарт за запис на информационна единица	13
3. Тематични насоки и ключови думи на търсенето	14
4. Ниши на информация	16
4.1. Списък с предложените ниши	17
IV. СТРУКТУРА НА ОТКРИТАТА ИНФОРМАЦИЯ	20
1. Общо количество	20
2. Жанрова структура	20
3. Тематична структура	21
4. Фокуси и проблемна структура	23
5. Печатни и дигитални публикации, проблеми следващи от това	24
V. ОЦЕНКА НА ОТКРИТАТА ИНФОРМАЦИЯ И НА НЕЙНАТА ФОРМАЛНА ЖАНРОВА И ТЕМАТИЧНА СТРУКТУРА	25
VI. ПРИНОСИ НА ЕКИПА: ПОДГОТВИТЕЛНИ ПЪРВОНАЧАЛНИ АНАЛИЗИ НА ОТДЕЛНИ СЪДЪРЖАТЕЛНИ ПОЛЕТА НА ИНФОРМАЦИЯ	27
1. Проблемът с идентичността на града	27
2. Проблемът с фрагментарната информация по темата "СОФИЯ, ГРАДОУСТРОЙСТВО, АРХИТЕКТУРА"	32
3. Проблемът с непълната информация по темата Културно наследство	33
4. Проблемът с визуалната култура на града и политиките към нея	36
5. Проблемът с туристическите образи на града	38
5.1. Систематизиране на информацията в тази област	38
5.2. Анализ на туристическите материали, първи стъпки към едно бъдещо изследване	40
6. Проблемът с непрозрачността на градски културни политики и институции	44
7. Проблемът с нормативните документи	44
VII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	46
1. Препоръки	46

2. Препоръки за конкретни изследвания, които трябва да стартират във връзка с бъдещото развитие на Визия за София и специално – във връзка с продължаващото развитие на направление Идентичност и култура през стъпки 3 и 4. 47

VIII. БИБЛИОГРАФИЯ 48

I. РЕЗЮМЕ

В първата си част докладът описва подготовката на изследването, методическите проблеми, разработените методически инструменти за търсене, очаквания характер на библиографската информация и т.нар. ниши на информация, специализирани експертни места, до чиито данни традиционното библиографско изследване не може да стигне. Описват се предложените начини трудностите да се компенсират, както и структурата на очакваната информация. Представени са подробно самите инструменти, коментира се комбинацията между печатна и дигитална информация за културата на София, трудностите при обединяването на хетерогонни данни в общ формат.

Втората част се занимава с количеството и структурата на откритата информация и я разделя по жанрове, теми, дискуссионни фокуси и пр. Прави впечатление, че жанровият диапазон варира от дисертации и научни изследвания, през спомени и пътеписи, до нормативни документи, стратегии, статистически данни, туристически брошури, публични дискусии. Обсъдени са трудностите, свързани с подобен изключително широк диапазон и жанрова хетерогенност. При анализа на тематичната структура се подчертава големият брой публикации върху историята на София, древна и модерна, както и немалкият брой истории на отделни сгради, институции, знакови обекти, многобройните спомени и пътеписи, юбилейни публикации за наследството и културната памет на града, „забравени истории от София“ и пр. Посочено е, че има немалко публикации, обикновено издания на съответните районни кметства, посветени на отделни райони на София, на села и местности около София. Отделно стои сериозен масив от данни с чисто информационен, текущ и рекламен характер – информация за културни програми на организации и институции, за програми на фестивали, театри, галерии, туристически брошури и дупляни. Значително е количеството публикации, свързани с

градоустройството и политиките, не са малко изследователските материали, посветени на изкуствата. В изследвания от нас масив редки са публикациите, посветени на антропологическите и локалните култури вътре в града, на начините на живот, младежките култури, на социалистическите пластове и социалистическото наследство на града, алтернативната художествена сцена, на софийски общности, махленски истории, малцинства, специфични групи, землячества, на мигрантите в града и техните истории. Като цяло в масива данни, събран от нас, отчетливо доминират публикации и информация, посветени на т.нар. официална висока култура и нейните институции, наг онези, които се занимават с културата на всекидневното живеене, житейския стил, консумацията на културни продукти и алтернативни културни инициативи отдолу, от самото софийско население. Малко са публикациите, посветени на визуалната култура и визуалната идентичност на града, както и онези, които биха могли да създадат усещане за софийска принадлежност и идентичност. Редки са интегралните публикации, занимаващи се с «философията» на София – т.е. с концептуалната структура на нейната урбанистика, културно наследство, всекидневие, културен живот, населението и тяхната мобилност, с цялостната разслоеност на консумацията на култура.

Проблемните фокуси на събраната информация личат най-добре в рубриката на регистъра „Обществени дискусии“ – те са свързани най-вече с културното наследство на София, както и със знакови архитектурни и монументални обекти, които задават облик и идентичност на града, това е особено валидно за онова наследство, което специалистите определят като дисонантно, т.е. впечатлението е, че софиянци имат усещане за „символна собственост“ върху своя град, която често може да се устоява дори срещу законово установените права на частната или общинската собственост: това е особено валидно за публичните пространства и знаковите обекти.

Следващата част засяга оценка на откритата информация във връзка с нейната формална жанрова и тематична структура. Подчертан е принципно незавършеният характер на подобно търсене на данни, дадени са основания за

трудната обзримост, още веднъж са подчертани трудната съвместимост между жанровете, между устойчива и непостоянна, ефемерна информация, между изследвания, нормативни документи и реклама.

Част преди заключението е концентрирана върху съдържателни приноси на екипа по определени теми и полета, това са предварителни аналитични наблюдения, коментиращи и анализиращи данните и препоръчващи прогължаващи, по-сериозни изследователски програми. Тук концентрацията е върху следните проблеми: 1. идентичността на града, 2. темата София – градоустройство, архитектура, 3. темата Културно наследство, визуалната култура на града и политиките към нея, 4. туристическите образи на града, 5. непрозрачността и отчетността на градски културни политики и институции и 6. проблема с кохерентността на нормативните документи.

В заключението се говори за нуждата от едина система на информационната политика на Столична община и са формулирани два вида препоръки: принципни и такива, които трябва конкретно да бъдат осъществени в стъпки 3 и 4 на Визия за София.

Принципните препоръки включват

- Да се изследва антропологически какво представлява „актуалният разказ за София“ – т.е. онова, което различни групи софиянци мислят и разказват за своя град във всекидневието си.
- Да се изследват териториалните и социално-групови проекции на софийската култура – разлики и прилики между общини, райони, квартали, махали, локални места, места на среща и пр.
- Да се изследва графити културата и нейният принос към общата софийска култура: картография, групи, агенти, визуална консумация, дискусии около нея.
- Да се потърси систематичен контакт с Националния статистически институт и да се види какво събиране на данни за града може да му се поръча допълнително.

-
- Да се изискат и анализират изследователски данни, получени от университетските центрове в София и съответните катедри – дипломни работи, дисертации свързани с изследвания в сферата. Да се интегрират към общия информационен масив.
  - Да се разработи механизъм за (само)регистрация на организации и предоставяне на информация, данни и публикации от тяхна страна; да стане ясно на културните оператори, че подобен принос на данни е в интерес на собствената им видимост.
  - Да се създаде стандарт за доставяне и попълване на информация и данни на всички общински звена (културни центрове на райони, читалища, състави, художествени групи и инициативи и пр.), свързани с културата, както и на всички бенефициенти на Столична община.
  - Да се създаде механизъм за архивиране на вече неактуална информация за културни процеси.

Препоръките за конкретни изследвания, които да стартират през стъпки 3 и 4, включват:

- Поддържащо изследване, което продължава и развива, попълва и обогатява веднъж създадения от нашия екип информационен масив от данни. Тази дейност трябва да има характер на постоянен попълващ изследователски мониторинг и тя трябва да търси, събира и класифицира информация според разработените от нас библиографски тематични линии, ключови думи, ниши и пр. Териториализация, изследване на пространственото разслояване на културния живот в града. Особено важно е да се изпратят писма на организации, които сами представляват „ниши“, и да им се създаде интерес да ни отговорят и пратят нова информация, както и да бъдат убедени, че е в бъдещ техен интерес да продължат да попълват информационния масив София – Идентичност, Култура, тъй като това би повишило тяхната видимост и би било в техен собствен интерес. Целта на такова изследване е: постоянен приток на подновяваща се информация, периодичност и цикличност, ясни механизми, включващи самите културни

оператори и културни институции, водещи до устойчив мониторинг на културните процеси в града.

- Актуализация на регистъра на недвижимите културни ценности на територията на София с оглед: отразяване на актуалното състояние на културните следи; съобразяване на неговото съдържание с новите времеви, пространствени и типологични параметри на понятието културно наследство; насищането му с изискуемата от ЗКН информация относно ценността на защитените обекти и режимите за тяхното опазване. Гарантиране на постоянна интернет достъпност до актуалните данни на регистъра. Публична и интердисциплинарно-експертна дискусия и разширяване на самото понятие за културно наследство. Включване на проблема за дисонантното културно наследство и специално изследване на паметниците, върху които се спори. Разработване на нормативна база за управление на процесите с културното наследство, включително дисонантното.
- Систематично изследване на културната консумация и публиките в София със социологически представителен характер, което да стъпва и продължава резултатите на изследвания, които могат да бъдат определени като „първи лястовици“. Тук също е изключително важно изследванията да бъдат провеждани на териториален принцип, така че да има сравнимост между отделните квартали/райони и тези принципни териториални единици, на които бъде разделена територията, да бъдат синхронизирани в отделните направления, така че ясно да се очертават принципните различия във всеки район. Това би позволило да се търси взаимовръзка между отделните направления и изследваните компоненти във всяко направление и ясно да се очертае необходимостта от провеждане на ясна политика, която да подпомага балансираното и устойчиво развитие на територията. Подобен тип изследване, същото както в горния случай, трябва да има характер на периодичен, устойчив и систематичен мониторинг, то трябва да съдържа както качествени данни, изследвани с качествени методи, така и количествени данни,

индикатори, статистики и пр., обработваеми с количествени и статистически методи.

- Изследване, посветено на визуалната култура на развиващия се град. Неговите цели и методология трябва първа да се установят чрез фокус групи от дискусанти от творческите, научните и управленските среди.
- Изследване, посветено на идентичността на София като бранд, разказ и визия. По-горе намекнахме в каква посока трябва да бъде то. Тук ще се ограничим до препоръката да бъде засега малко и фокусирано изследване, възложено целево на специалист/специалисти, които едновременно да създадат изследователски модел и да съберат, систематизират и анализират първи корпус от данни. Те трябва да изследват интервюта и анкети на софиянци, туристически образи на града, образи на града в градските decision makers, образи и разкази за града, които имат туристически и комерсиални агенти. Резултатите от това пилотно изследване трябва да бъдат подложени на дискусии в различни фокусни групи от софиянци и туристи и да породят една много по-сериозна изследователска програма.
- Специално културно-антропологическо изследване, фокусирано върху младежките култури и алтернативната сцена, което да даде по-пълна картина на течащите там културни активности и приноса им към града. Тук трябва да се събира информация за групи, дейности, устойчиви серии от събития, културни профили, организации и пр., както и за техните публикации – печатни или дигитални, онлайн и офлайн.

II. ВЪВЕДЕНИЕ

В заданието на група Идентичност и култура се казва, че изследователската работа **включва, но не се ограничава** с предложените теми, по които да се събира информация – градска идентичност, наследство и творчество. В този дух екипът анализира, уточни и разшири самата задача, подлагайки на професионална методологическа рефлексия основните понятия „култура“ и „идентичност“. Работихме с едно много по-сложно и социално разпластено понятие за култура, включващо различни нейни нива и етажи: официалната, висока култура на града, популярната и комерсиална културна продукция, младежките култури, алтернативната сцена, културата и визията на градското пространство и знакови обекти, визуалната култура. С гордост можем да кажем, че направихме доста повече, отколкото се очакваше от нас – извършихме аналитични разграничения, разработихме методологически инструменти и събрахме информация по всички тези етажи и нива на градската култура на София, без да пренебрегваме темите на заданието. Вземайки предвид съвременни теоретични и методически дебати (виж например Брубейкър, Купър, и др.), посочихме скритите противоречия и парадокси в понятието идентичност, както и несъвпадението между маркетингов бранд (който условно може да бъде наречен рекламна идентичност или разпознаваемост), визуален силует на града (визуално-урбанистична идентичност) и разказ (разкази) за живота на града и неговите общности (исторически и социологически идентичности) – всички те имащи сложни, комплексни отношения спрямо усещането на граждани за „свой град“. Извършихме също така анализ и разширихме самото понятие „данни“ и „информация“, демонстрирахме хетерогенността на информационното поле с данни за София. Показахме, че това, което се нарича информация в случая с културата на града, не се ограничава само до статистически данни за София и нормативни документи, а включва разнородни жанрове с различна устойчивост,

интелектуален и аналитичен принос: научни изследвания, урбанистични проекти, журналистически и публични приноси, дискусии и пр., изразяващи отношението на гражданите към своя град. Това разширяване на основните понятия ни позволи също да разширим значително количеството, обема и вида на събраната информация – виж по-долу. В определени случаи идентифицирахме проблеми, говорихме за тенденции и за нужда от нови изследвания, върху които да стъпи градската културна политика и управлението на една истинска Визия за София. Ето защо смятаме, че събраната от нас информация, макар и нуждаеща се от непрекъснато актуализиране (виж препоръките накрая на този доклад), може да бъде ценен инструмент за управлението на града.

III. ПОДГОТОВКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

1. Уводни методически бележки

Събирането на информация и данни за темите култура и идентичност на София се сблъсква с принципни трудности, които екипът взе предвид. Най-важните от тях са следните:

- Много от културните елементи (и съответно информацията, публикациите за тях, данните за тях) в София не се отнасят само до града, а до страната: София е столица и национален културен център, тук са централизирани основни национални културни институции, културни дейности, гилдии, публики, издания, културни индустрии и пр.
- Някои публикации са директно за града, софийското и идентичността, за улиците, сградите, културното наследство, кварталите и пр., други – за специфични софийски работи, които са характерни, но „софийското“ не се споменава пряко, трети са за важни културни събития, случили се в София, но не непременно „софийски“. Едни от темите са дълготрайни, засягат трайно София, други публикации са за краткосрочни, но циклични неща (например – фестивали), трети са за ефимерни събития.
- Друга трудност са многото значения на думата „култура“ и разслояването на огромен брой нива и етажи, области, гилдии и жанрове на културата, социални групи и пр.
- Четвърта принципна трудност при събиране на информация и данни се състои във факта, че данните са не само някакви числа, а са различните жанрове и видове публикации за София и нейната култура. Тези различни жанрове притежават различна сложност и дълбочина. Едни са сложни, дълги аргументирани текстове, в които се защитава някаква теза, други са научни изследвания, завършващи с резултати, трети са статистически данни в тесния смисъл, които могат да се събират по

някакъв модел. Много от културните факти около София са оспорими, около тях текат

дискусии и конфликти. Така че непременно трябва да имаме предвид жанровостта на данните, на които правим преглед – още в описанието да различаваме научни публикации, журналистически публикации, статистически данни, нормативни документи, рекламна продукция и пр.

Затова търсенето беше осъществено фуниевидно, като се започна с традиционна библиографска справка с търсачки в печатните и електронните издания – всички публикации за София от 2000 година насам, подложени на библиографска класификация на информацията чрез предметни показалци и ключови думи. Веднъж стеснена по този начин, информацията продължи да бъде стеснявана по отделни теми и подтеми от експертите според по-долното методическо указание. Така тя постепенно придоби пирамиден характер – като на върха се оказваха онези публикации и данни, които засягат темата Идентичност и култура и нейните подтеми и рубрики, описани в помагалото.

Беше комбиниран традиционният научен библиографски начин на търсене с нови дигитални търсачки, способни да намират големи количества информация според ключови думи, както и с експертни допълнения. Участниците в екипа направиха лични проучвания и дадоха допълнителни препоръки в така получената пирамида от информация да бъдат включени публикации и данни, които се намират в специфични «джобове» и «ниши», които традиционните търсачки няма да хванат – например туристически брошури, архиви на институти, изследвания и събрани данни от проекти, регистри, намиращи се на специални сайтове, и пр.

След този етап на работата целият експертен екип прегледа цялата събрана информация и проведе дискусия за нейната структура, за това къде има възли, струпвания на публикации и данни, къде има «бели петна» и информация няма и не се събира, въпреки че е нужна, и къде има пресечни точки на интереси, мнения, произвеждащи важни за София дискусии.

2. Разработени методически инструменти, чрез които беше осъществено търсенето

За улеснение на работата се наложи деление на теми и подтеми, класифициращи информацията. Класификационните критерии са условни,

много от разделите се припокриват, много от публикациите могат да попадат в повече от един раздел. Могат да се дават доста примери за това как един и същ елемент на софийската култура може да попада в различни раздели – книгоиздаване като част от „високата“ културна продукция на литература и комерсиално книгоиздаване, част от културните индустрии; друг пример са киноиндустрията на мултиплексите и местата за алтернативно кино – те и двете са кино, но попадат тук в различни раздели. Друг пример – графитите, които едновременно попадат в три – „Младежка култура“, във „Визуални изкуства“ и в „Градска културна среда“. Но за екипа най-важният критерий е бъдещият ползвател на информация по темите София – идентичност и култура да намира лесно това, което му трябва. Ето защо с библиографската помощ на експерт библиограф изследователките беше изработен научен библиографски модел за събиране на пълна информация, задаващ стандарти за параметри на информацията, улесняващи както класификацията, така и търсенето.

2.1. Стандарт за запис на информационна единица

Съдържа следните елементи:

- Автор
- Заглавие
- Издателски данни/източник
- Година на издаване
- Предметни рубрики/предмет на текста
- Вид и жанр на документа
- Източник/ел. адрес
- Бележки – период на изследването, връзки с определени теми и т.н.

3. Тематични насоки и ключови думи на търсенето

Търсенето беше извършено в масив, предварително селектиран като софийски, т.е. първо всички резултати бяха филтрирани и ограничени чрез търсене с ключови думи от типа на „София“, „софийски“, „столичен“, „градски“ или израза „в София“, а след това ограничаването продължи по следните тематични групи и линии:

● ГРУПА 1

Култура

Културна сцена

Алтернативна сцена

Художествен и културен живот

● ГРУПА 2

Културни институции и организации

Културни политики

Културни индустрии

Управление на културата

● ГРУПА 3

Културна продукция

Културна консумация

Пазар, търсене и разпространение на култура

Достъп до култура

● ГРУПА 4

Културна публичност и публики

Списания за София

Сайтове за София

Групи в социалните мрежи за София

● ГРУПА 5

Културни събития

Културна програма и календар на София

● ГРУПА 6

Културно наследство

Културни забележителности

Реставрация, консервация, адаптация, социализация Паметници на културата

Културни ценности

● ГРУПА 7

Софийска архитектура, специфика

Емблематични софийски места

Културни маршрути

Културна карта

Културна централизация и децентрализация

● ГРУПА 8

Начин на живот на софиянци

Групи, общности и малцинства в София

Софийски традиции, градски традиции

● ГРУПА 9

Литература и книгоиздаване, библиотека

Визуални изкуства, галерия

Музика, концертна зала, зала

Театър и сцена

Кино, киносалон

Танц, пространство за танц

Софийска архитектура и архитекти на София

Младежки групи

Независимо изкуство

Опера и оперета

Шоу и комерсиално изкуство

Чалга

● ГРУПА 10

Устройствени планове

Визии и стратегии за София

Туризм в София

Природата на София

София в снимки, фотографии

● ГРУПА 11

Научни институции, изследващи София

Стратегии, проекти, архиви за София

Регистри с данни за София, статистика, статистически данни

● ГРУПА 12

Моят град, своя град

Идентичност, принадлежност, софийски патриотизъм

Разпознаваемост на София, визуална идентичност, Skyline, brand mark

Емблеми и символи на София

Разкази за София

Дискусии, спорове за София

4. Ниши на информация

Част от изследователската задача беше да се проникне в места и да се получи достъп до данни, които библиографията, с нейния традиционен начин на търсене, би могла и да пропусне. Това са специализирани ниши, където експертите знаят или поне очакват, че има информация, която тече по недостъпни за традиционното библиографско търсене канали. По-долу са описани предложените в началото места и ниши. В тях бяха търсени разни жанрове публикации, документи с публичен или служебен характер – резултати от изследвания, статистически данни, регистри, официални списъци, данни от мониторинг и специализирани изследвания, стратегии и пр. Изследователките локализираха и преглеждаха уебстраниците и електронните адреси на организации и институции от определените ниши, така че можаха да извадят релевантни части от съдържанието им.

Така се постигнаха две цели: 1. С открита в нишите информация беше допълнен масивът от информация, получен чрез традиционни библиографски методи. 2. Беше положено началото на регистър със софийски организации и институции, места и регулярни събития, които имат отношение към темата София – идентичност и култура.

4.1. Списък с предложените ниши

● Публикации на официални институции

Министерство на културата

Фонд култура

Дирекция „Култура“, Столична община

Министерство на туризма

Културен институт, Министерство на външните работи

Асоциация за развитие на София

Институт за научни изследвания в областта на организацията, управлението и защитата на културно-историческото наследство (ИНИОУЗКИН)

Национален институт за недвижимо културно наследство – НИНКН

Български национален комитет на ИКОМОС

Институт по приложна музеология

Столична библиотека

Столична библиотека – Сектор "Културни и проектни дейности"

Асоциация Българска книга

Софийска градска галерия

Музей на София

Евробългарски културен център

Национален дворец на културата

Културен център на Софийския университет

Катедра по история и теория на архитектурата – УАСГ

Катедра по теория и история на културата – СУ

Домове на културата по райони, общински културни институти

Софийски читалища

Платформата iskrata.bg – социална мрежа за читалища

Живи човешки съкровища – България – платформа за нематериално културно наследство / www.treasuresbulgaria.com

Национална комисия за ЮНЕСКО – България / unesco-bg.com

● Независими научни организации, изследващи културата

Обсерватория по икономика на културата

Интеркултура Консулт

Фондация „Следваща страница“

● **Публикации, данни, изследвания, регистри и пр. на независими асоциации и организации, включително на алтернативната сцена**

Център за култура и дебат „Червената къща“

Институт за съвременно изкуство

Галерия Васка Емануилова

Галерия Swimming pool

Асоциация за своген театър

ДНК

НПО Софийска платформа

Трансформатори

Градът

Нова социална поезия

Нова асоциална поезия

Свободно поетическо общество

Нови зони и пространства за култура в София

Нови зони за култура

Фабрика за градско изкуство

Лаборатория за култура

Creative Destruction

Българска фестивална асоциация

Позор (кинофестивали)

● **Публикации на софийски фестивали**

Фестивал за градска култура „София диша“

София Филм фест

Софийски международен литературен фестивал

Софийски фестивал на науката

Квартал-фестивал

София Поетики

АСТ Фестивал за свободен театър

Фестивал „Малък сезон“

ПроТекст

-
- Културни гидове, програми, информационни сайтове, информационни справочници

<http://timeart.me/bg/>

- Важни публикации за София на издания за култура

В. Култура

Литературен вестник

- Електронни портали, списания за култура и изкуство

Liternet

Пирон

- Регистри

Регистър на туристическите атракции

IV. СТРУКТУРА НА ОТКРИТАТА ИНФОРМАЦИЯ

1. Общо количество

Събран е масив от информация, подреден съобразно предложения и утвърден библиографски стандарт. Първоначалното библиографско търсене в масивите на Националната библиотека и Университетска библиотека откри 3079 библиографски единици, които бяха посветени на София от 2000 година насам. Тази обща библиография беше предоставена на всички екипи на Визия за София заедно с информацията, че Столична библиотека има база данни, събирани до 2014 г., която съдържа над 75 000 единици и която би могла да се ползва от всички екипи.

След експертно филтриране на библиографията, създадена от нашия библиограф експерт, релевантната по темите Култура и идентичност беше сведена до 1792 библиографски единици. Чрез работата на изследователките, както и чрез допълнения от страна на членовете на експертния съвет, тази цифра нарасна до общо 2334 записа. До последния момент от работата в таблицата на електронното работно пространство се въвеждаха нови и нови записи, така че бройката би продължила да расте, ако екипът имаше повече от два месеца за работа.

2. Жанрова структура

Информацията беше групирана по жанрови категории. Регистърът включва:

- Нормативни и стратегически документи: 138 публикации, като част от тях са елемент от първоначално съществуващата обща таблица на програма Визия за София и не засягат пряко област култура;
- Нормативни и стратегически документи 138;
- Монографии, книги, изследвания: 342 публикации;
- Периодични издания: 25 записа (бележка: всички броеве на определени периодични издания се отнасят до тема Идентичност и култура);

-
- Статии, студии: 1385 заглавия;
  - Дисертации: 13 заглавия;
  - Събития, фестивали, концерти: 54 записа;
  - Аудио-визуални ресурси: 20 публикации;
  - Албуми: 107 публикации;
  - Карты: 34 записа;
  - Обществени дискусии: 16 записа;
  - Онлайн ресурси: 89 записа;
  - Институти, конференции: 27 записа;
  - Туристически брошури: 84.

Разнообразната жанрова структура отчетливо демонстрира хетерогенния характер на информацията, за което ще стане дума по-долу; със сигурност нашето изследване, осъществено чрез описаните по-горе методологически инструменти, все пак не е успяло да хване цели жанрови категории – например ние не сме изследвали мненията на хората в социални мрежи и форуми, специфични граждански петиции и инициативи: това изисква специализирано и фокусирано търсене, което не можеше да бъде осъществено в предварително подадения период.

3. Тематична структура

Може да се твърди, че определени тематични линии отчетливо доминират над други, по които има сравнително малко публикации. Пример за това са големият брой публикации върху историята на София и раннонеолитните ѝ корени, нейното археологическо наследство, за частите на крепостта Сердика, разнообразни археологически данни, антични мозайки, намерени ръкописи, печати, монети, украшения, находки и пр. Не по-малко са историите на отделни сгради, институции, знакови обекти, многобройните спомени и пътеписи, юбилейни публикации за наследството и културната памет на града, „забравени истории от София“ и пр. Като примери тук могат да се дадат истории на Софийския университет, на библиотеки и културни институти, на Студентския дом, на Боянската църква, на базиликата „Света София“, на

Руската църква, на Драгалевския манастир и други знакови религиозни обекти, за „свети места в Софийско“, публикации, посветени на музеи, галерии, отделни читалища; отделни изследвания има върху историята на озеленяването на София, паркове и градини. Има немалко публикации, обикновено издания на съответните районни кметства, посветени на отделни райони на София, на села и местности около София. Отделно стои сериозен масив от данни с чисто информационен, текущ и рекламен характер – информация за културни програми на организации и институции, за програми на фестивали, театри, галерии, туристически брошури и гупляни. По-малко, макар че има значително количество, са публикации свързани с градоустройството и политиките, хората в града, малцинства, тяхната история и настояще (роми, румънци, арменци, евреи и пр.). Не са малко изследователските материали, посветени на изкуствата, но в тях отчетливо доминират изследвания на културните институции и организации, на творците и продукцията, над изследвания на консумацията и публиките. В изследвания от нас масив редки са публикациите, посветени на антропологическите и локалните култури вътре в града, на начините на живот, младежките култури, на социалистическите пластове и социалистическото наследство на града, алтернативната художествена сцена, на софийски общности, махленски истории, малцинства, специфични групи, землячества, на мигрантите в града и техните истории. Като цяло в масива данни, събран от нас, отчетливо доминират публикации и информация, посветени на т.нар. официална висока култура и нейните институции, над онези, които се занимават с културата на всекидневното живеене, житейския стил, консумацията на културни продукти и алтернативни културни инициативи отдолу, от самото софийско население. Малко са публикациите, посветени на визуалната култура и визуалната идентичност на града, недостатъчно публикации са посветени на празниците и символите на града, които биха могли да създадат усещане за софийска принадлежност и идентичност. Редки са публикациите, посветени на софийското студентство, на историята, антропологията и настоящето на студентския живот, на Студентски град и неговата микро култура. Редки са интегралните публикации, занимаващи се с «философията» на София – т.е. с концептуалната структура на

нейната урбанистика, нейното културно наследство, нейното всекидневие и разнообразен културен живот, със структурата на населението и тяхната мобилност, с цялостната разслоеност на консумацията на култура.

4. Фокуси и проблемна структура

Проблемните фокуси на събраната информация личат най-добре в рубриката на регистъра „Обществени дискусии“, където беше установено, че онова, което изключително много вълнува софиянци, е свързано с културното наследство на София, както и със знакови архитектурни и монументални обекти, които задават облик и идентичност на града; това е особено валидно за онова наследство, което специалистите определят като дисонантно. Често се говори за подмяна и разрушаване на това наследство, иницират се акции за спасяването на един или друг паметник, протестира се срещу една или друга намеса на Общината или на частни инвеститори, срещу фалшифицирането на архитектурни обекти и пр. Впечатлението, че софиянци имат усещане за „символна собственост“ върху своя град, която често може да се устоява дори срещу законово установените права на частната или общинската собственост: това е особено валидно за публичните пространства и знаковите обекти. Примери са дискусиите около паметника 1300 години България на проф. Старчев, Паметника на Съветската армия, за къщата на Фингов, къщата с ягодите, употребата на минералните води и пр. Понякога се дискутират и по-обща въпроси, в които се намесват и специалисти – например „Кога София ще стане по-добър град за живеене“, „Как културното наследство да бъде едновременно достъпно, поддържано и защитено“, въпроси на градоустройството, софийската идентичност, политиките и пр. Тук събраната информация от нас не може да се смята за пълна; всяка намеса в тялото на града предизвиква вълнения и ангажимент от страна на неговите активни граждани, различни мнения и позиции, а дебатите по медии и социални мрежи са множество.

5. Печатни и дигитални публикации, проблеми следващи от това

Екипът имаше план, който по независещи от него причини не може да бъде осъществен, за допълване на цялостната база информация/данни с електронни ресурси, намерени от мощни търсачки, съгласно тематичните линии на изследването. Но дори и този план да бе осъществен, търсачките се ограничават до една година назад, а нашето изследване търсеше информация за София, за култура и идентичност, от 2000 година насам. Това поставя сериозния и принципен въпрос – как въобще могат да се съчетаят в единна база данни печатната и дигиталната култура и как хетерогенното множество от публикации може да се управлява, така че да се превърне в знание и дори в количествени индикатори, които да могат да се употребят за управление на града и формулиране на политики. Особено трудно подобно превръщане на качествена информация в количествени данни е в случаите, в които става дума за дискусии и сблъскване на полемични мнения и позиции: те не могат да се сведат до количествени индикатори, а са особено важни за формулирането на политики, тъй като пряко засягат гражданите, техните становища, желания, идентификации, дори страсти.

V. ОЦЕНКА НА ОТКРИТАТА ИНФОРМАЦИЯ И НА НЕЙНАТА ФОРМАЛНА ЖАНРОВА И ТЕМАТИЧНА СТРУКТУРА

Въпреки че по методиката на търсенето се работи много и експертно, разработените инструменти за търсене не могат да се смятат за съвършени; много източници са останали със сигурност незасегнати. Многозначността на гумата култура, разпластеното културно наследство и неговите проблеми, културата на градското пространство, културните полета на високата институционализирана култура, на алтернативната сцена, на младежките култури, на популярната и комерсиалната култура, на антропологическите форми на местен и локален културен живот, културният профил на консумацията и пр. превръщат полето в нещо принципно различно от просто ясно отграничен сектор, то става трудно обзримо. В допълнение, жанровата структура демонстрира напрежение между изследвания, нормативни документи и реклама, между принципно устойчиви източници на информация за града и такива, които дават временна, ефемерна информация за текуща културна продукция, за бързо променлива информационна среда, засягаща всекидневния културен живот на българската столица. Тематичните струпвания и дискуссионни фокуси разкриват едновременно и относително „празни“ или слабо засегнати теми и е въпрос на информационна политика кои от тях трябва да бъдат самостоятелно разработени чрез фокусирани нови изследвания, към кои от тях трябва да се води проактивна политика на въвеждането им в публично внимание и подлагането им като нови дискуссионни теми на самото гражданство. Във всеки случай е необходимо да се насочат изследвания от нов тип към полетата на младежките култури, към комерсиалната популярна култура в София, към различните софийски lifestyles, техните агенти и локализации.

Изследването доказва, че наистина информационните ниши, в които се струпват специфични данни, достъпни само до определени агенти, са реалност – нито традиционните библиографски методи за търсене на информация, нито съвременното дигитално търсене чрез мощни търсачки не могат винаги да се доберат до нишите.

Единственият път към тях е реалният културен опит и експертиза в определени полета – ето защо всички бъдещи екипи по подобни въпроси трябва да бъдат интердисциплинарни, с което биха били в състояние да покриват повече ниши.

VI. ПРИНОСИ НА ЕКИПА: ПОДГОТВИТЕЛНИ ПЪРВОНАЧАЛНИ АНАЛИЗИ НА ОТДЕЛНИ СЪДЪРЖАТЕЛНИ ПОЛЕТА НА

1. Проблемът с идентичността на града

Той е сериозен и това личи от малкото на брой публикации и от тяхната хетерогенност. По-году сме извлекли кратка и непълна библиография, малък брой публикации, които пряко, косвено или съвсем косвено се отнасят към този въпрос и които демонстрират въпросната хетерогенност и нагледно показват как тук са необходими истински изследвания, върху които да се формулират общински позиции и политики. От анализа на образа на града, създаден от туристическите брошури, също става ясно, че комерсиалните и рекламните практики нямат никакво отношение към сериозна репрезентационна политика от страна на Столична община, която би могла косвено и внимателно да управлява процесите на идентификация с града и на усещането за принадлежност към София; би могла да налага деликатни рамки на тези спонтанни процеси, както и да изпраща внимателни, премислени директиви на всевъзможните комерсиални агенти: тук е необходима бъдеща работа, внимателно обмисляне на информационните политики. Отсега може да се каже, че в наличните публикации отсъстват някои важни разграничения и съотнасяния – например разликата, която има между комерсиален бранд, служещ за реклама на града, образи и символи, които служат за идентичностна политика на Столична община (и които са насочени не към чужди, консуматорски и туристически очи, а към самите софиянци, за да създадат усещането им за принадлежност, взаимна солидарност, споделена визия и отговорност за съдбата на собствения им град) и визуална идентичност на града, която директно въздейства на очите както на софиянци, така и на посетители, гости, туристи и чужденци. Не съществува обмислен и критически рефлектиран разказ за София: традиционно-баналното повествование за София, което може да се открие в туристическите брошури, го свежда до клиширан списък от забележителности в насипно състояние, без какъвто и да е внасящ смисъл разказ за съдбата и идентичността на един сложен и противоречив град. Наличният разказ, доколкото го има, също е клиширан и отглежда древния-млад град към далечните векове на неговото минало от археологическите

руини, без никакво отчитане на историческите граматични противоречия на този град, без идея за османско и социалистическо наследство, без пласт от съвременен жив живот, атмосферни места, типични начини и места на софийския life style, без какъвто и да е принос на културната съвременност към т.нар. софийска идентичност.

Въпросите, как се отнася градската идентичност на софиянци към националната идентичност или към принадлежността към ЕС, възможните припокривания, конкуренции и конфликти на лоялности и идентичност, тук не само нямат отговори – те не са поставени. Известно на всички е, че между Пловдив и София има културна конкуренция, че провинцията идентифицира софиянци като „умните и красивите“ и „хората от жълтите павета“ с всички позитивни, негативни и травматични конотации, свързани с това – в нашата библиография обаче публикации по този въпрос не се наблюдават. Не е идентифициран въобще и болният проблем за „негативната идентичност“ на града, макар че форуми и социални мрежи дават достатъчно материал да се мисли, че паралелно с любовта и усещането за принадлежност към столицата има достатъчно примери на „омраза към София“ и цяла развита и разклонена реторика на всевъзможни ругателства към този град, неговия хаос, мръсотия, транспорт, безстопанственост, криминалност, злоупотреба с културното наследство и пр.

Накратко, идентичността на София е проблематична. И освен това е пълна със специфични, конкретни и болни въпроси и предизвикателства, които искат отговори и проактивна политика: при това тук става дума за първо наблюдение върху публикациите, а е необходимо истинско изследване.

Библиографията, която следва, е извлечена от общата и е дадена тук само за пример на горните твърдения; тя е непълна и тепърва трябва да се работи в тази посока.

ПРИМЕРНА БИБЛИОГРАФИЯ ЗА ИДЕНТИЧНОСТТА НА СОФИЯ

- Аврамов, Димитър В. Заг мюсюлманския център в София стои имперската политика на Турция Атака, 2008, №931, с. 9, 2008 България – външна политика, статия, НБКМ В 9450
- Бодурова, Яна. Лечението на един болен град: Новият устройствен план на София ,Капитал, 2007, №42, с. 81–83, 2007, София – градоустройство, статия, НБКМ В 7383

- Вачкова, Весела. Забравената София: Размисли върху някои "бели петна" в българската културна памет, Историческо бъдеще, 2007, №1-2, с. 3-40, 2007, Християнското минало на средновековна София, статия, УБ Сп15576
- Влахова-Ангелова, Мая Димитрова. "Улиците на София: Картографиране на градската идентичност. - 327 с.: с табл., диагр.; 24 см. Библиогр. с. 298-314; Съдържа и Именен показалец", София: Инст. за бълг. език "Проф. Любомир Анреичин", 2013, "Улици – София, монография, УБ П354805
- Генчев, Христо Христов. "Идеалното и вулгарното в градския рег: Ч. 1. Единствената революция: Ч. 2. София, Genius Loci
- С библиогр. Геополитика & геостратегия, 2007, №1, с. 5-28; №2, с. 5-33, 2007 София – градоустройство, статия, УБ Сп15722
- Генчев, Христо, Софийски епос, Размисли на социолога за образа на града, Геополитика & геостратегия, 2005, №6, с. 5-10, София, социология, статия
- Градът и чужденците: [Разговор между художници и изкуствоведи за образа на София, представен от автобусните обиколки за чужденци] Култура, 2008, № 44, с. 8, 2008, София – градоустройство, интервю, НБКМ В 4431
- Гърбов, Христо. София е театрален град: Интервю [с актьора] Христо Гърбов/Надежда Ушева, Дума, 2007, №281, с. 15, 2007, София – театър, интервю, НБКМ В 6182
- Данчев, Валентин. Какво символизира "Символът на София" [статуята "Св. София" на скулптора Г. Чапкънов]? Критика и хуманизъм, 2005, №20(1), с. 157-176
- Диков, Петър. София няма да стане Манхатън: Интервю с Петър Диков, глав. архитект на града/Стела Стоянова, Стандарт news, 2007, №5136 (28 апр.), с. 12, 2007, София – архитектура, интервю, НБКМ В 6838
- Димитрова, Елена. София като буквар: Сетивен прочит на съвременния град в образованието по урбанизъм, Сердика, Средец, София, Т. 4, 2008, с. 220-223 2008, София – архитектура – образование, статия, УБ ПБн86294
- Зауик, Бари. София, красавицата на Балканите [Впечатления на американския журналист Бари Зауик от едно посещение в българската столица], Пари, 2005, № 110, с. 29 София – пътеписи, статия
- Желева-Мартинс, Добринка Иванова. Биография на София: Исторически студии. 264 с.: с ил., к.; 28 см, София: Пространство & Форма, 2006, София – архитектура, статия
- Иванова, Благовеста. Образите на София в живописа и графиката от края на XIX в. до 50-те години на XX в. в колекцията на Националната художествена галерия,

Сердика, Средец, София, Т. 4, 2008, с. 69-74, 2008, София – изкуство, статия, УБ ИБн86294

- Илиев, Георги. "София видеозагъд", заедно с едноименен документален филм, копродукция България/Чехия, режисьор Никола Бошнаков, Литературен вестник, 2007, №42, с. 6, 2007, София – киноизкуство, статия, НБКМ В 6360
- Кулеманс, Крис. София не съществува / Крис Кулеманс; Прев. от англ. със съкр. Биляна Курташева, Литературен вестник, 2006, №1, с. 10-11, Впечатления от културния живот в града
- Лилков, Вили. Ще се превърне ли някога София в европейски град, Сегем, 2008, №51, с. 6, 2008, Държавната и общинската жилищна политика в столицата, статия, НБКМ В 9283
- Песни за София: [Аудио CD ROM], 1 компактдиск (56 мин, 36 сек): Digital audio; 12 см, София: Музикаутор 2005, аудио-визуален
- Попов, Павел. Градът на селяните: [Строителната политика на Софийската община], Култура, 2006, №33, с. 5, София – обществено управление – статия
- Попов, Павел. Жертвата също е виновна – Ролята на гражданското общество за решаване на градоустройствените проблеми на столицата", Култура, 2006, №3, с. 5, 2006, София – градоустройство, статия, НБКМ В 4431
- Попов, Павел, София след 20 години, Култура, 2006, №38, с. 5, 2006, София – градоустройство, статия, НБКМ В 4431
- "София – сто лица". Изложба, представена в СГХГ по случай 125-годишнината от обявяването на града за столица на България, Култура, 2004, №19-20, с. 6-7, София – изкуство, статия
- София е лице и сърце на държавата [Интервю с председателя на Комисията по евроинтеграция и връзки с гражданското общество в Столичния общински съвет] / Кирил Топалов; Аделина Делийска, Дневен труд, 2004, №20, прил.
- София – модерен символ на нацията и европейска столица, възможен български отговор на глобалния проблем. Архитектура, 2004, №3, с. 44-49, София градоустройство, статия
- София: Една дълга история: [Видео DVD]: 80 години Музей за София / Сценарий Мариана Маринова; Режисьор Ели Янкова; Дизайн Боряна Кръстева; Фотограф Танче Петрова; Текста четат Андрей Баташов и Ангел Недялков; Прев. на англ. ез. Мария Донева. 1 DVD в кутия: зв., цв.; 12 см, София: VIP ART, 2007, София – музеи, аудио-визуален, СБ CDR1484

- Стайкова, Цветана. Специалната библиография – отражение на научните изследвания в областта на културно-историческото ни наследство, Сердика, Средец, София, Т. 4, 2008, с. 103–106, 2008, София – библиография, статия, УБ ИБн86294
- Тошева, Цветомира. Разкази за София: [Френско-американската инсталация на Жулиет Ле Ру, Ксавие Дорно, Ричард Хоглънд, "Рисунката" – впечатления от столицата] Култура, 2007, №6, с. 3, 2007, София – изкуство, статия, НБКМ В 4431
- Якимова, Милена. "Как през дискурси стигаме до идентичност и София през първите десетилетия на ХХ в.", Социологически проблеми, 2006, с. 225–238, 2006, София – социология, статия, НБКМ А 12028
- Янева, Анна. София – малко разлики и много прилики за 130 години, Сега, 2008, №215, с. 12, 2008, София – краезнание, статия, НБКМ В 8635

Можем да добавим, че въпросът с идентичността на градовете е отворен и в изследвания на международно ниво. Проблемите на градската идентичност засягат няколко проблемни общности, които обаче и съвременните urban studies не свързват по задоволителен начин. Една такава проблемна област е визуалната култура, светът от образи, които населяват града, и образите, които градът сам създава със свои ключови обекти, забележителности, природни дадености и пр. Изследванията на градска култура са много, а по градска визуална култура дори в международен план – не чак толкова много, макар да не могат да се пренебрегнат някои значими приноси, които попадат точно в епицентъра на изследваната от нас проблематика (Miles, M, Hall, T., Borden, I, 2000; Herbert, J, Rodger, R 2007; Kiossev, Al. 2009). Но дори изразът „образи на града“ или „градски текст“, „град и идентичност“ често се тълкуват различно от различни изследователи (виж например разнородните публикации в сборника на Herbert, J, Rodger, R, 2007, които тълкуват идентичността в града като идентичност на определени етнически или професионални групи, докато за други автори градската идентичност е свойство на самото урбанистично тяло на града, знаковите му обекти и природни забележителности, Lynch 1960; според трети идентичността произтича от „текста на града“, Geleу 1999. Друга такава област е историята на града – както на негови ключови урбанистични обекти, така и на негови общности, групи, човешки образувания и разказите, които те създават. Трета са комерсиалните образи и начинът, по който градът „се предлага“ за чужди очи – на туристи и гости, емблемите и знаците, които излъчва, за да бъде оразличен, запомнен, туристически продаден.

Да не говорим, че литературата, посветена на общите теоретични въпроси – „идентичност“ (Brookmeier, J, Carbaugh, D. 2001;), „визуална култура“ (Barnard, M. (2001) и „разказ“, не просто е огромна, а включва значими дискусии и несъгласия: редки са случаите, в които основните понятия, за които става дума, са съчетани (Ewen, St. 1988). Всичко това изисква проблемът с идентичността на София да продължи да се изследва, в определен смисъл той още не е бил истински поставен (виж Vamberg, M., 2010), дори в скорошния доклад на екипа на Ян Геел за „градска идентичност“ се говореше в твърде тесен, урбанистично-визуален смисъл. Да не говорим и за това, че една градска идентичност, дори тогава, когато е идентичност на столицата, трябва да бъде съотнесена с други идентичности, дори понякога да се конкурира с тях – регионалната, националната, европейската и пр.; нещо, което в събраната от нас литература и информация, не е направено. Отделни въпроси поставя начинът, по който туристическата и рекламната индустрия създават „идентичност“ на един град – техните устойчиви визуални серии и клиширани наративи, които не са съотнесени с никаква общностна и градска културна политика, както видяхме от анализа по-горе.

2. Проблемът с фрагментарната информация по темата “СОФИЯ, ГРАДОУСТРОЙСТВО, АРХИТЕКТУРА”

Извадката от събраната и съкратена библиография по направлението „София – идентичност и култура“ е публикувано и допълнена с публикации от 1933 до днес в [Регистъра за документи и публикации](#) в онлайн работното пространство. Това включва публикации, събрани по следните тематични линии:

- историческо развитие и устройствено планиране на града, на отделни негови райони, квартали, улици и други градски пространства;
- история и съвремие на отделни сгради;
- памет за определени места и сгради в града;
- места на паметта за личности, събития или явления (от житието на града или от българската история въобще);
- географска информация за града – атласи, карти, пътеводители;
- визуална информация (фотодокументи и картини) за града и неговата архитектура – албуми;
- изследвания в гранични на архитектурата и градоустройството области (социология, етнология, краезнание и др.) с отношение към града.

Резултатите от изследването говорят, че намерените ресурси и видовете ресурси са едновременно ограничени и жанрово хетерогенни, включват албуми, аудио-визуални записи, дисертации, статии, интервюта, рецензии, мемоари, спомени, карти (вкл. атласи), пътеводители, периодични издания. Има определен брой монографии и нормативни документи. От прегледа на заглавията и жанровете може да се направи изводът, че по-голяма част от публикациите са посветени на текущи и злободневни теми, свързани с устройственото планиране, а друга по-малка група са сериозните научни изследвания, урбанистични и архитектурни. Онова, което почти липсва обаче, е активното междинно ниво: съвременна и сериозна архитектурна критика – анализ и оценка на съвременните архитектурни явления в града и тяхната роля за съхраняване или загуба на неговата идентичност. Няма и авторитетно периодично издание, което да поддържа подобна критика, урбанистична, архитектурна, занимаваща се с визията на града и неговите пространствено-архитектурни и урбанистични проблеми.

3. Проблемът с непълната информация по темата Културно наследство

Информацията, идентифицирана от изследването, е **извадка от** събраната и съкратена библиография по направлението „София – идентичност и култура“ в [Регистъра за документи и публикации](#) в онлайн работното пространство, след което е допълнена с някои нови заглавия (след 2000 г.) от други ниши на информация и с нормативни документи преди и след 2000 г., актуални (със значение и днес) за разглежданата културна област.

Тя включва публикации, свързани с културното наследство на София и региона, в пълния обхват на това понятие, а именно:

- материално културно наследство:
  - недвижимо културно наследство;
  - гвжимо културно наследство;
- нематериално културно наследство.

В контекста на тази обща рамка на обекта – фокус на информационния масив, са селектирани публикации за:

- историческо развитие на града, на отделни негови райони, квартали, улици и други градски пространства;
- история и съвремие на отделни сгради – културни ценности;
- памет за определени места и сгради в града;

- места на паметта за личности, събития или явления (от житието на града или от българската история въобще);
- географска информация за културните ценности в града – атласи, карти, пътеводители;
- аудио-визуална документация (фотодокументи, аудио и/или видео документи) за града и неговата архитектура – албуми, записи;
- консервация, реставрация и експониране на културни ценности;
- археологически проучвания и открития;
- експонати, изложби и колекции на софийските музеи;
- състояние и развитие на софийските музеи;
- традиции, обичаи в София и региона;
- легенди, предания;
- специфичен бит;
- изследвания в гранични на архитектурата и градоустройството области (социология, етнология, краезнание и др.) с отношение към града.

В информационния масив са включени и материали, отнасящи се до обекти, принадлежащи към най-новата история на България (1945–1989), макар и все още неидентифицирани като културни ценности по реда на Закона за културното наследство. Освен текстове, представляващи експертни изследователски трудове и статии, са включени и туристически пътеводители, предоставящи популярна информация за географията на културните ценности и забележителностите на града.

В информационния масив **напълно липсват каталожни издания за недвижимите културни ценности на София и региона**, по простата причина, че те са твърде стари – отпреди началната граница на периода на търсене – 2000 г. Последното такова издание е от 1977 г. – „Предложение за обявяване на архитектурните паметници на културата от периода 1878–1944 година в София, Централна градска част“, и вече е напълно неадекватно както на съвременното състояние на регистъра на недвижимите културни ценности в София, така и на съвременните представи за обхвата и съдържанието на това понятие. Нуждата от обновяване и ревизия на регистрите е водеща.

В хода на изследването бе констатирано, че предлаганата от ГИС-София интернет базирана информационна система за недвижимите културни ценности в София не работи в режим на гарантирана постоянна синхронизация с националния регистър на недвижимите културни ценности, поддържан от НИИКН. Това обстоятелство

обезсмисля ГИС–София като надежден информационен източник за културното наследство на града и внушава недоверие към тази иначе напълно адекватна на съвременните информационни модели система. Решаването на проблема изисква съвместни усилия от националните и общинските институции, отговорни за управлението на процеса.

Аналитичният прочит на библиографския масив по темата налага извода, че преди всичко публикациите са посветени на конкретни обекти от наследството – отделни сгради, отделни археологически находки, музейни сбирки и колекции. Липсва преглед на историческата многопластовост на града и на комплексните културни стойности в неговата структура, изясняващи теми като мястото на античния град в съвременната тъкан на София, архитектурните ансамбли от следосвобожденския период, реперите на социалистическото изграждане на столицата, съвременната активност на Софийската света гора и гр. Липсват анализи за необходимата интеграция на различните типове културно наследство – движимо и недвижимо, материално и нематериално.

Индустриалното наследство на София и трамвайният транспорт, като щрих в уникалния образ на града, са други теми, отсъстващи в създадения тематичен информационен масив – факт, показващ липсата на обществен интерес към тях и респективно очертаващ риска от тяхното negliжиране или дори от тяхната загуба. Последното вече се наблюдава, особено по отношение на индустриалното наследство. Липсват заглавия, посветени на културното наследство като ресурс за развитие на средата, за икономически и социален просперитет чрез включването му в системата на културния туризъм, на конгресния туризъм и изобщо в туристическата политика на града.

Би следвало в бъдещи изследвания да се попълни общият масив и таблицата регистър на направление Идентичност и култура с допълнителни данни. В момента, поради краткия период на събиране на информация, все още липсват популярни издания за културното наследство на града – с туристическа и образователна насоченост за различни възрастови групи. Приятно изключение прави едно издание, поднасящо информацията по начин, съобразен с възможностите за възприемане на хора с ментални проблеми. Липсват наръчници, ориентиращи гражданите, собствениците и ползвателите на културни ценности както за реда и предписанията за тяхното опазване, така и за възможностите за пълноценното им съвременно използване. Липсва и съзнание за един важен проблем на културното наследство – че по някои негови обекти, сгради и места, все още текат сериозни спорове, поколенчески дискусии, дори истински конфликти –

т.е. част от наследството е в дисонантно състояние, няма общо съгласие, че е ценно и заслужава да се пази. Всичко това говори, че е необходима ревизия на самия закон с оглед осигуряване превантивна защита на обекти, за чиято културна значимост все още няма постигнат обществен консенсус.

4. Проблемът с визуалната култура на града и политиките към нея

Това, че градът има „визуална култура“, че той е екран и интерфейс, на които се проектират желани образи, образи на страхове, мечти, на престиж и символен капитал, остава почти незабележимо. В това отношение българските данни са съвсем малко и идентифицираните от нас публикации засягат главно работата на два големи проекта – „Визуален семинар“ или „Мултиполис“ – освен техните публикации, посочени в нашия регистър, едно бъдещо изследване може да се позове и на някои чужди публикации, които да играят ролята на водещи методологически ориентири (Ewen, St. (1988; Barnard, M. 2001; M. Miles M, Hall, T., Borden, I. 2000; Hunt, D. 2005; Siber, M. 2005; Strupek, M. (2006); Smith, M, 2008). Тук още веднъж отбелязваме, че следва да се прецизира разликата между визуална идентичност на града и визуална култура на града. Ако под „визуална идентичност“ на София ще разбирате брандирането през графичните знаци, с които градът се предлага за разпознаване, или пощенските картички, емблемата, логото на града, знаците за улици и групи означения и всички групи статични визуално-означаващи града елементи, то тогава всичко това, целият корпус от подобни материали, се нуждае от осъвременяване. Необходимо е да се използва актуално ноу-хау за визуално брандиране, и в това отношение добър пример дава Пловдив 2019. Принципно препоръки: нужни са графични знаци с по-висока степен на визуално обобщение, избягване на конкретиката от тип клиширана картичка за туристи – например, всячески да се избягва употребата на бюста на фигурата на София в центъра на града като елемент от брандирането. В колекцията на СГХГ има потенциал за избор на групи графични знаци, които да свършат по-добра работа.

Ако под „визуална култура“ разбираме творчески практики от институционалния и неправителствения сектор, както и цялостния, спонтанно възникнал интерфейс на града като визуална среда за живеене, то тогава трябва да се търси връзката между двете – изследване в момента и препоръки за развитие в бъдеще. Общо впечатление – градът рядко използва съвременното изкуство за брандиране, което го лишава от актуална знаковост с международна приложимост. Да се надяваме, че надеждите, които се възлагат на т.нар. проект Бронзовата къща, ще бъдат оправдани и градът, както и

неговите жители и посетители ще разпознаят този обект като символ на бъдеща София – един град с гъвкави съвременни визуални практики и символи.

Необходимо е да се прегледа внимателно и документацията на програма „Визуални изкуства“, раздел на Столична програма „Култура“, където има добри практики – в практиката на оценителите са въведени приоритети и критерии, на кандидатстващите се отправят препоръки. СП Култура разполага с прецизно разработена система за точкуване и критерии за оценка, но те невинаги се спазват коректно на ниво оценка на отделни проекти. Тук смятаме, че е абсолютно необходимо да се отделят категорично фондовете и парите, за които се конкурират бюджетните институции в сферата (било то градски или национални, като НХГ, НХА, СГХГ, НБКМ, Институт за проблеми на изкуствознанието към БАН, Музей на София и т.н.), от тези пари, за които се конкурират малките организации, групи творци и групи от неправителствения сектор. Смесването на двете пера води до нездрава атмосфера и неравностойна конкурентна среда.

Като цяло проблематиката на визуалната култура на града се забелязва от комерсиалните агенти на града главно като бранд, и то рядко: другите аспекти остават незабелязани даже и от културните оператори, от управленците и културните мениджъри. В това отношение систематичните усилия на интердисциплинарни групи от творци и учени от споменатите по-горе интересни софийски проекти, като че ли не са дали необходимия резултат. В бъдеще са нужни систематични и трайни изследователски и творчески разработки още по следните теми:

- сцена(и) – агенти – разни практики и изкуства;
- сцена и град София;
- градът и неговата визуална „идентичност“ в развитие – периоди, характеристики, какво в развитието на града води до промени в интерфейса му и т.н.;
- осъвременяване на визуалното „брандиране“ на София – от спонтанно към целенасочено;
- София – части на града със своя особена визуалност – във връзка с градоустройство, икономика, общности и т.н.

Необходимо е въобще да създадем широко съгласие между творчески среди, културни оператори, изследователи, управленци и администрация на общината, както и сред по-широки пластове от софийското население какво е „градска визуална култура“ и как дефинираме „визуална грамотност“, поне за нуждите на градската ориентация,

всекидневното живеене, но и за нуждите на градските изследвания и анализи. Това означава да се определи работен обхват и оперативна приложимост на дефинициите.

5. Проблемът с туристическите образи на града

5.1. Систематизиране на информацията в тази област

Студентският екип събра много материали, а от тях идентифицира над 70 уникални брошури и дипляни, обслужващи туризма в София. Изпълнението на задачата изискваше да се локализират всички туристически агенции, туристически центрове и места, където може да бъдат открити информационни материали за София. Само седем от тези центрове предлагат сериозна информация под форма на брошури, диплянки и др. Това са централните Туристически център "София", Национален туристически център, Туристически информационен център "Ларго", Туристически център "Читалнята", Национален туристически информационен център, Хотел "City Avenue", Туристическа агенция Йомекс ООД. От тях бяха събрани сто броя информационни материали. От тях около тридесет могат да бъдат открити в други локации. Събраните индивидуални материали са шейсет и шест.

По вид най-много са диплянките и флаерите – по двадесет на брой всеки. Налични са десет книжки, пет програми, пет карти, четири оферти за екскурзия, три книжки, в които има самостоятелна карта. Почти всички материали са цветни и разпечатани на луксозна, гланцирана хартия.

Езиците, на които са събраните материали, са английски, български, немски, китайски, френски, руски, македонски, италиански, испански, арабски, гръцки, нидерландски, унгарски. Най-много има на английски език – четиридесет броя. На второ място е българският език – двадесет и пет броя. С по четири броя са руски и немски. С по три броя са на италиански, испански, руски език. Единични материали са в наличност на македонски, арабски, гръцки, нидерландски, унгарски, китайски.

„Открий София“ и „Национален археологически музей“ са информационните материали, които са издадени на най-много езици.

Най-много информационни материали са издадени от България Травел – деветнадесет. Това най-вероятно се дължи на включването им по Оперативна програма „Развитие – 2007–2013“. На второ място е Столична община с шестнадесет, а на трето – Visit Sofia

с четиринадесет. Трябва да се отбележи фактът, че част от информационните материали, издадени от Столична община, са по Оперативна програма „Туризм“. Националният исторически музей е издал седем брошури относно музея на различни езици. С единични материали са Софийска опера и балет, Sofia graffiti tour, 365association, Червената къща, Machirski sport, International travel, Общински културен институт "Надежда", Go guide, Туристическа агенция Йомекс ООД, Туристическо дружество „Купена пещера“, Туристическо дружество "Родопея", Момен спорт, Sofia Trip, Tour Sofia Run, Музейко, Народен театър "Иван Вазов", Министерството на туризма.

Годината на издаване не е отбелязана на четиридесет и три от информационните материали, на двадесет е отбелязана 2017 година, а останалите три са по оперативни програми „Развитие“ и „Туризм“.

На деветнадесет от събраните информационни материали са посочени отделни сайтове, където може да бъде открита допълнителна информация.

Важно е да се отбележи, че в посетените обекти се предлагат актуални програми за културните събития в столицата, което е опит да се насърчи посещението на чуждестранни туристи и гости на тях. Освен комплексни програми за събитията в столицата са налични програмите на Народен театър „Иван Вазов“, Музикален театър, Софийска опера и балет за октомври–ноември.

Една от най-систематизираните и полезни брошури е „Открий София“. Издадена от Столична община на осем езика, на брошурата са налични снимки и кратка информация за основните забележителности в София.

От музеите в столицата налични информационни материали има само за Национален исторически музей, Национален археологически музей, Музей за историята на комунизма, Музей на пчелата. Липсват информационни материали за галерии и други паметници на културата.

Полезни материали на английски език са „How to go to..?“, които описват маршрута до определена локация, възможностите на градския транспорт, а има и приложена малка

карта. За съжаление те са само три – Национален исторически музей, Боянската църква, Витоша.

Една трета от материалите са за организирани екскурзии около София. Най-честите информационни материали са свързани с посещение на Рилския манастир и на водопада Бояна. Предлагат се информационни материали за екскурзии на по-голям периметър – Копривщица, Пловдив. Двата града са представени като атрактивна туристическа дестинация.

Възможност за панорамна обиколка на София и околностите също е често срещано предложение в събраните информационни материали. Езиците, на които са материалите, са български и английски. Освен дневна обиколка на основните забележителности в столицата гостите могат да посетят „Вечерна панорамна обиколка и българска фолклорна вечер“, „Панорамна обиколка от Витоша“, „Панорамна обиколка на София с посещения на Боянската църква и НИМ“, „Панорамни обиколки на планините и езерата в София“. Възможно е обиколката да се осъществи със самолет или с автобус. Разнообразието на възможностите за такива обиколки показва, че към тях има интерес и вероятно се посещават както от чужденци, така и от българи.

Четиринадесет от информационните материали са посветени на цялостна информация за България. Освен като място за културен туризъм страната е представена като благоприятна локация за развитието на бизнес туризъм, поклоннически туризъм, туризъм свързан с дегустацията на вина и храна. Книжките съдържат конкретна информация за определени градове, снимков материал на градовете, забележителностите, базата, храната, както и карта на България.

5.2. Анализ на туристическите материали, първи стъпки към едно бъдещо изследване

Обобщено, първите аналитични наблюдения могат да се формулират така. София е повече дестинация за други туристически маршрути – към Витоша, към местности от околността, към Копривщица и дори към Пловдив, отколкото самата тя да се възприема като туристически обекти: всъщност туристическата информация за нея не е много и е клиширана. София е отправен пункт за велосипедни маршрути към езерата и планините на София, полети над софийските езера, маршрути до Рилския манастир. А в

брошури на конкретни културни институции, които рекламират себе си, градска културна политика не се наблюдава. В брошурите на подобни институции и организации се казва, че тя, тази организация и институция, са located at the heart или im InneStadt флаери с реклами на city tour. Понякога институции рекламират себе си така, сякаш не са поместени в София – морска снимка на дупляната на Червената къща с програмата за октомври 2017, вероятно от гръцките острови. В много брошури няма истински разказ и той е оставен на устните умения на екскурзвода. Изключение прави Sofia evening panoramic tour and Bulgarian Foklore night, но и тук са изброени само ключови, клиширано известни туристически обекти – Св. Александър Невски, Библиотеката, Паметника на Васил Левски, Двореца, Президентството, и както и в други случаи, туристическият тур завършва във фолклорни ресторанти. Т.е. няма истински разказ и концепция, не се предава идея за специфична идентичност на чуждия турист, продават му се очакваните от него клишета.

На задната страна на доста карти на София има опит за визуален разказ, но той е без център и интрига, представлява просто снимково изброяване на ключови обекти – паметници (Левски, Св. св. Кирил и Методий), църкви (Невски, Св. София, Ротондата, Св. Неделя, католическата църква Св. Йосиф, джамията и синагогата), банята – музей на София, културни институции – Народния театър, Галерията за чуждестранно изкуство, политически институции – Президентството, Народното събрание. На други карти са добавени Археологическият музей, Софийската градска галерия, руините, зоологическата градина. Много платени реклами създават образ на града на случаен принцип или чрез комерсиален разрез на градското пространство от гледна точка на тип консумация – ресторанти, хотели, молове. Картите не следват културна политика, а пазарно следват възможните интереси на случайния турист консуматор. И в по-амбициозната дупляна на общинското предприятие „Туризм“ „Открий София“ (предлага се на английски, немски, италиански и други езици) няма разказ за града като цяло и неговата история и София се е разпаднала на сравнително информирани разкази за отделни забележителности – Народното събрание, Св. Александър Невски, Националната галерия, базиликата Света София и нейния некропол, Статуята на Св. София. Народния театър, Орлов мост. Музеят на София е представен без историята му като баня, без информация за авторите Момчилов и Тачев и тяхната концепция за Банския площад. Понякога липсват знакови сгради и места – Софийският университет, за сметка на това има Софийското светогорие. Винаги липсват просто улици,

софиянци, минувачи – атмосферни и характерни снимки, няма идея за туризъм, който може да продава софийските стилове на живот.

Предлагат се много специализирани турове из София, Private tour, по желание на туристите, но има и за индивидуални туристи, три километра Joging tour, рекламиран като добър начин да се запознаеш със забележителности и история на града; предлага се и дупляна Free communist trabi tours, превръщаща наследството на социализма единствено в сбор от комични и пародийни забележителности. Предлагат се още специализирани culture tour, Communist tour, Sofia alternative tour, Sofia green tour, зигове за религиозен туризъм, без винаги да става ясно съдържанието им, то, очевидно, също е оставено на екскурзоводите. Картите често взимат предвид възможни нужди на чуждите туристи и картографират зъболекарски кабинети, ресторанти, сръбски, български и руски, руска баня, счетоводни консултации. Съществуват множество специализирани зигове за Витоша, Пловдив, Bon appetite! – като в този за Витоша има специализирана карта на барове, ресторанти и клубове в София.

Отсъствието на промислена и сравнително единна културна политика личи дори по това, че не навсякъде името на града се изписва по един и същи начин на латиница – обикновено е Sofia, но има варианти и Sophia; често се предлагат и неразпечатани, непрофесионални, разпечатени на А4 материали.

В случаите, в които все пак има малък разказ за историята на София, тръгващ от нейното създаване през 8-7 век преди новата ера, преминава през София, Сердика, Средец, Триадица, освобождението, пластове, наследени от траки, славяни, римляни и византийци (османското наследство не се споменава, както и социалистическото) съвременният град по правило отсъства. Интерес и учудване буди брошура на руски език, издадена от общинското предприятие „Туризъм“, която има заглавие „Найдите и свою историю“ и рубрика Что в Софии сразу бросается в глаза и са изброени основните знаци и паметници с руски и съветски произход – Докторският паметник, Паметникът на Съветската армия, Цар Освободител, Св. Александър Невски, Паметникът на Гурко, и е предназначена за руснаци и русофили. За всички има снимки и информация, има такива и за Самарското знаме. Други, освен руски, забележителности няма, тя е предназначена за руски имперски очи, които да се наслаждават на ясните знаци на руско присъствие и влияние – и които не би следвало да гледат и да видят нищо друго. Това е реклама към руските туристи, на които не е предложено нищо истински българско и софийско: посланието е – пристигате в София, тук може би е скрита и част от Вашата лична

история и се докоснете до светинята на общата ни история. И това е изгадено от българско общинско предприятие и носи герба на София! В отделни случаи към традиционните забележителности са прибавени още „непозната София“ – катакомбите до Св. София, Св. Петка, Музеят за социалистическо изкуство, Паметникът на съветската армия.

В един единствен случай – брошурата „Събитията в София“ – в която освен календар на културното предлагане има и важни български празници.

Там, където в по-сериозните брошури има раздел „Култура“, е представен главно през перформативни изкуства, мега събития и шоу, балет, танци, опера, оперета, малко театър. Литературата и изобразителните изкуства ги няма чрез своите най-важни галерии, за сметка на това има реклама за изложбите на Полския институт, на Дните на японската култура, на малки галерии и магазини за изкуство.

Предварителното заключение тук е, че туристическият образ на София се мултиплицира в много образи срезове, насочени към евентуалните интереси и нужди на фокусни групи от консуматори – такива, които се интересуват от food and leisure, планински туризъм, велосипеден туризъм, нощен живот, религиозен туризъм, бизнес и конферентен туризъм, това е опит диференцирано да бъдат агресирани тези различни типове възможни клиенти туристи. В резултат на подобна стратегия на предлагане не може да се очаква туризмът да бъде самостоятелен агент на градска идентичностна политика, единен разказ за града. В туристическите политики градът се появява в разпръснат образ, от различни, несъпоставими перспективи, предназначени за един или друг тип консумация. Доколкото въобще се появява идентичностният разказ за града, той е пълен с клишета, грешки и отчетлив линеен европоцентризъм, личащ дори в Музея на София – историческият разказ за града акцентира върху неговата древност, тръгва от тази древна „европейска люлка“ и разказва за едностранната ориентация на този град и принадлежност към Европа; това е разказ за присъединяване от типа „София е един от най-древните европейски градове и прилича на Виена“, който отказва да приеме сложната и граматична хетерогенност на тази история, нейната разпнатост между Изтока и Запада, ориенталските, османските и тоталитарните моменти в София, участието на бежанци, чужденци и емигранти в създаването на този град. Комунистическият туризъм пък създава

единствено пародийно-любопитно-носталгичен образ на този период, той сякаш не е бил пълноценен и е леко смешен, не заслужаващ повече освен комично внимание.

Най-подробният исторически разказ за София може да се намери в брошурата *Bulgaria Cultural Tourism*, под заглавието *Sofia – ancient and forever young*, разказ, в който древните исторически и археологически пластове силно надделяват над модерните и най-новите. Но и тук османският период е представен само през очите на османските завоеватели, които намерили града за възхитителен, те сякаш не са оставили никакво значимо наследство. Модерно българско и социалистическо наследство също не е представено в брошурата. Културните забележителности са ориентирани към миналото и музеифицират София; остава напълно неясно кое в тази толкова древна София все пак е модерното, кое е съвременното, кое е *forever young*, както твърди брошурата в заглавието си.

6. Проблемът с непрозрачността на градски културни политики и институции

Екипът установи, че има голяма непрозрачност при изследването на обществени средства както от страна на донорските програми на Столична община, така и от страна на културните оператори, били те държавни или частни. Смятаме, че Столична община трябва да стане инициатор на прозрачност в това отношение и да изисква от всички свои бенефициенти да публикуват необходимите данни в това отношение на своите сайтове: за този процес следва да се изработят ясни норми. В тази връзка един от нашите експерти предложи на Дирекция Култура към СО докладите от председателите на комисиите на всички направления и програми на СПК, представящи обобщена информация за постъпилите и подкрепените проекти от когато са въведени тези доклади (мисля, че от 2015 или 2016 г.). Това ще има не само позитивни следствия за правилното разходване на обществени средства, но ще структурира информацията, ще я направи по-прозрачна и достъпна, ще я събере на едно място. Това е важно и за бенефициентите, голяма част от които са от т. нар. свободна творческа сцена. То би позволила при изследвания да се видят наченки на динамики и тенденции, макар и само за последните 3 години.

7. Проблемът с нормативните документи

Събраният корпус от закони, подзаконови наредби, стратегии и пр. позволява да се обозре една доста сериозна по обем нормативна база. Не е ясно обаче доколко тя е

кохерентна и доколко си съответстват и влизат в хармония отделните норми и нормативни документи. Препоръчваме тя да бъде подложена на анализ от юрист специалист, който да изследва съвместимостта и взаимната кохерентност на нормите в нормативните документи, и това да стане елемент на последващата работа на направлението, добре е да се направят подобни юридически анализи и на нормативните документи на другите направления на Визия за София.

VII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Отсъствието на обща информационна политика, която да прави информацията за София обзрима, структурирана и достъпна, се разкри от нашето изследване съвсем ясно. Смятаме обаче, че такава политика е истинска необходимост и тя непременно трябва да бъде интегрирана в една бъдеща единна информационна система на София. Имайки предвид тази базова препоръка, по-долу изброяваме два вида по-конкретни препоръки: такива, които по принцип са нужни на Визия за София или по принцип за културните политики на Столична община, и такива, които не само са важни, а са препоръки към следващите стъпки 3 и 4, които трябва да открият конкурси за нови, ясно фокусирани и свърх нужни изследвания.

1. Препоръки

- Да се изследва антропологически какво представлява „актуалният разказ за София“ – т.е. онова, което различни групи софиянци мислят и разказват за своя град във всекидневието си.
- Да се изследват териториалните и социално-групови проекции на софийската култура – разлики и прилики между общини, райони, квартали, махали, локални места, места на среща и пр.
- Да се изследва графити културата и нейният принос към общата софийска култура: картография, групи, агенти, визуална консумация, дискусии около нея.
- Да се потърси систематичен контакт с Националния статистически институт и да се види какво събиране на данни за града може да му се поръча допълнително.
- Да се изискат и анализират изследователски данни, получени от университетските центрове в София и съответните катедри – дипломни работи, дисертации свързани с изследвания в сферата. Да се интегрират към общия информационен масив.

-
- Да се разработи механизъм за (само)регистрация на организации и предоставяне на информация, данни и публикации от тяхна страна; да стане ясно на културните оператори, че подобен принос на данни е в интерес на собствената им видимост.
  - Да се създаде стандарт за доставяне и попълване на информация и данни на всички общински звена (културни центрове на райони, читалища, състави, художествени групи и инициативи и пр.), свързани с културата, както и на всички бенефициенти на Столична община.
  - Да се създаде механизъм за архивиране на вече неактуална информация за културни процеси.

2. Препоръки за конкретни изследвания, които трябва да стартират във връзка с бъдещото развитие на Визия за София и специално – във връзка с продължаващото развитие на направление Идентичност и култура през стъпки 3 и 4.

- Поддържащо изследване, което продължава и развива, попълва и обогатява веднъж създадения от нашия екип информационен масив от данни. Тази дейност трябва да има характер на постоянен попълващ изследователски мониторинг и тя трябва да търси, събира и класифицира информация според разработените от нас библиографски тематични линии, ключови гуми, ниши и пр. Териториализация, изследване на пространственото разслояване на културния живот в града: тук процесът е започнал и трябва продължи, за да се постигне пълнота на информацията, на чиято база да се определи кои данни по какъв начин е редно да се продължи да се събират, така че те да бъдат максимално полезни. Особено важно е да се изпратят писма на организации, които сами представляват ниши, и да им се създаде интерес да ни отговорят и пратят нова информация, както и да бъдат убедени, че е в бъдещ техен интерес да продължат да попълват информационния масив „София – идентичност, култура“, тъй като това би повишило тяхната видимост и би било в техен собствен интерес. Целта на такова изследване е: постоянен приток на подновяваща се информация, периодичност и цикличност, ясни механизми, включващи самите културни оператори и културни институции, водещи до устойчив мониторинг на културните процеси в града.

-
- Систематизация на регистрите на културното наследство, обществен достъп до тях. Публична и интердисциплинарно-експертна дискусия и разширяване на самото понятие за културно наследство. Включване на проблема за дисонантното културно наследство и специално изследване на паметниците, върху които се спори. Разработване на нормативна база за управление на процесите с културното наследство, включително дисонантното.
  - Систематично изследване на културната консумация и публиките в София със социологически представителен характер, което да стъпва и продължава резултатите на изследвания, които могат да бъдат определени като „първи лястовици“. Тук също е изключително важно изследванията да бъдат провеждани на териториален принцип, така че да има сравнимост между отделните квартали/райони, и тези принципни териториални единици, на които бъде разделена територията, да бъдат синхронизирани в отделните направления, така че ясно да се очертават принципните различия във всеки район. Това би позволило да се търси взаимовръзка между отделните направления и изследваните компоненти във всяко направление и ясно да се очертае необходимостта от провеждане на ясна политика, която да подпомага балансираното и устойчиво развитие на територията. Подобен тип изследване, същото както в горния случай, трябва да има характер на периодичен, устойчив и систематичен мониторинг, то трябва да съдържа както качествени данни, изследвани с качествени методи, така и количествени данни, индикатори, статистики и пр., обработваеми с количествени и статистически методи.
  - Изследване на обема, динамиката и икономическото и социалното въздействие на изкуствата върху града и в частност на свободната творческа сцена на София. Препоръчваме две отделни изследвания, които да текат паралелно за институционална и свободна творческа сцена, за да се видят прилики, различия, силни и слаби страни и възможности за сътрудничество в полза на публиките и града. Тук е необходимо да се състави и работна група от експерти, които да определят индикатори за измерване на това въздействие, както на изкуствата като цяло, така и на свободната творческа сцена върху града: едва на тази база може да започне системно събиране на данни. Препоръчваме инвестиции в адаптиране на вече съществуваща и работеща методология вместо разработване на нова.
  - Изследване, посветено на идентичността на София като бранд, разказ и визия. По-горе намекнахме в каква посока трябва да бъде то. Тук ще се ограничим до

препоръката да бъде засега малко и фокусирано изследване, възложено целево на специалист/специалисти, които едновременно да създадат изследователски модел и да съберат, систематизират и анализират първи корпус от данни. Те трябва да изследват интервюта и анкети на софиянци, туристически образи на града, образи на града в градските decision makers, образи и разкази за града, които имат туристически и комерсиални агенти. Резултатите от това пилотно изследване трябва да бъдат подложени на дискусии в различни фокусни групи от софиянци и туристи и да породят една много по-сериозна изследователска програма.

- Специално културно-антропологическо изследване, фокусирано върху младежките култури и алтернативната сцена, което да даде по-пълна картина на течащите там културни активности и приноса им към града. Тук трябва да се събира информация за групи, дейности, устойчиви серии от събития, културни профили, организации и пр., както и за техните публикации – печатни или дигитални, онлайн и офлайн.

VIII. БИБЛИОГРАФИЯ

Бележка: настоящата кратка библиография се отнася главно до три теми, тясно свързани с направление Идентичност и култура – идентичност, разказ и визуална култура (или градска визуална култура). Тя онагледява съвременни научни тенденции, но също така нагледно демонстрира колко са разединени въпросните три научни полета, което значи – колко е трудно комплексните проблеми на градската идентичност да бъдат осмислени интердисциплинарно и синтезирано.

Bamberg, M. (2010) Who I am? Narration and its Contribution to Self and Identity. In: Theory & Psychology 21(1) 1–22.

Ball, M. (1997) Narratology: Introduction to the Theory of Narrative. University of Toronto Press.

Barnard, M. (2001) Approaches to Understanding Visual Cultures, New York: Palgrave (to read – pp 1 – 41.

Bridge, G, Watson, S. (2002) City Reader, Oxford: Basil Blackwell.

Brockmeier, J, Carbaugh, D. (2001) Narrative and Identity. Study in Autobiography, Self and Culture. Amsterdam: John Benjamin.

Brubaker, R. Cooper, F. (2000) Beyond "Identity". Theory and Society 29, pp. 1 – 47.

Debord, G. (1995). The Society of the Spectacle. New York, Zone Books

Ewen, St. (1988) Image and Identity (chapter 2) in All Consuming Images. The Politics of Style in contemporary Culture. USA, Basic Books.

Green, Anna (2004) Individual Remembering and 'Collective Memory': Theoretical Presuppositions and Contemporary Debates In: Oral History, Vol. 32, No. 2, Memory and Society (Autumn, 2004), pp. 35-44.

Gelley, Al. (1993). City Texts: Representation, Semiology, Urbanism. In: Poster, Mark (1993) Politics, Theory and Contemporary Culture, N.Y. Columbia University Press. Pp. 237 – 260.

Jenks, Ch. ed. (1995) Visual Culture. London and New York: Routledge.

Herbert, J, Rodger, R (2007) Testimonies of the City: Identity, Community and Change in a Contemporary Urban World (Historical Urban Studies) Routledge (May 28, 2007)

Hunt, D. (2005) Los Angeles as visual world: media, seeing, and the city In: Visual Worlds, Hall. J. etc. eds. London and New Yoork: Routledge. pp. 139 151.

-
- Kiossev, Al. (2009) *The Screen of the City: Sofia's Transitional Urbanscapes, 1989–2007*. In:
- Lynch, Kevin (1960) *The Image of the City*. Cambridge MA: MIT Press.
- Mirzoeff, N. (1999) *An Introduction to Visual Culture*. Psychology Press.
- Moraru, Christian 2009. *Postcommunism, Postmodernism, and the Global Imagination*, Barnes and Nobles pp. 71 –101.
- M. Miles M, Hall, T., Borden, I. (2000) *City Cultures Reader*, London and New York: Routledge
- Prince, G. (1997) *Narratology and Narratological Analysis*. In: *Journal of Narrative and Life History*, Vol. 7 Numbers 1–4. Pp. 39 – 44
- Ricoeur, P. (1983) *Time and Narrative*, vol 1–3, Chicago: University of Chicago Press
- Ricoeur, P. (1981) *The Narrative Function*. In: *Hermeneutics and the Human Sciences*, Cambridge University Press, p. 274–297.
- Schegloff, E. (2008) *Narrative Analysis Thirty years later*. In: Harrison, B (2008) *Life Story Research*. Los Angelis–London–New Delhi: Sage, pp 142 – 153.
- Siber, M. (2005) *Visual Literacy in Public Space*. SAGE Publications (London, Thousand Oaks, CA and New Delhi, Vol 4(1): pp. 5–20.
- Smith, M, (2008) *Visual Cultural Studies*. Los Angelis London SAGE
- Soja, Ed, (1989) *Postmodern Geographies: the Reassertion of Space in Critical Social Theory*, London and New York, Verso.
- Strupek, M. (2006) *The social potential of Urban Screens*, *Visual Communication* 2006 5: 17